

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

**Методичні рекомендації
до написання курсових робіт
для студентів спеціальності 081 "Право"
освітньої програми "Правове регулювання економіки"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2023**

УДК 347(072.034)

Ц58

Укладачі: Д. С. Трофименко

Л. В. Єрофєєнко

О. П. Суц

Затверджено на засіданні кафедри правового регулювання економіки.
Протокол № 2 від 03.09.2022 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Цивільне право [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до написання курсових робіт для студентів спеціальності 081 "Право" освітньої програми "Правове регулювання економіки" першого (бакалаврського) рівня / уклад. Д. С. Трофименко, Л. В. Єрофєєнко, О. П. Суц. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. – 40 с.

Подано методичні рекомендації до написання курсової роботи з навчальної дисципліни. Розкрито основні вимоги до обсягу, оформлення, структури та змісту розділів курсової роботи. Наведено рекомендації щодо підготовки та захисту курсової роботи. Визначено критерії оцінювання курсової роботи. Уміщено додатки та список рекомендованої літератури.

Рекомендовано для студентів спеціальності 081 "Право" освітньої програми "Правове регулювання економіки" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 347(072.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2023

Вступ

Курсова робота з навчальної дисципліни "Цивільне право" є обов'язковою освітньою компонентою, що передбачена навчальним планом спеціальності "Право" освітньої програми "Правове регулювання економіки". Вона забезпечує особистий і професійний розвиток студента, спрямована на формування необхідних компетентностей і досягнення результатів навчання, що вимагає вивчення складного комплексу теоретичних положень та правових інститутів, аналізу значного масиву нормативно-правових актів, що містять норми цивільного права і визначають його понятійний апарат; виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин; порядок реалізації майнових та особистих немайнових прав, заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Написання курсової роботи допомагає студентам поглибити і закріпити теоретичні знання, набути навичок самостійного наукового дослідження, аналізу й узагальнення юридичної літератури та правозастосувальної практики, літературного оформлення результатів такої праці, що загалом сприяє загально науковій і професійній підготовці юриста.

Метою та завданням курсової роботи є:

закріплення, поглиблення та систематизація отриманих у процесі навчання знань;

поєднання освітньої та наукової діяльності в освітньому процесі;

відпрацювання навичок і вміння узагальнювати теоретичні матеріали та працювати з літературою;

розвиток уміння чітко обґрунтовувати власні висновки, рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення наявної практики в галузі досліджуваної проблеми;

закріплення оволодіння студентом у ході навчання системним і комплексним підходами, сучасною методологією та методикою здійснення досліджень;

формування у студентів дослідницьких навичок.

Під час написання роботи студенти мають використовувати не лише теоретичні знання з цивільного права, а весь спектр компетентностей, здобутих у процесі вивчення всіх освітніх компонентів. У курсовій роботі студент демонструє рівень освоєння наукового і практичного матеріалу, робить узагальнення та висновки, аналізує положення нормативно-правових актів, судових рішень, правові ідеї вчених; робить власні висновки,

формулює рекомендації із удосконалення правового регулювання суспільних відносин.

У курсовій роботі має бути висвітлена спеціальна література, аналіз чинного законодавства та правозастосувальної практики з обраної теми. Робота має бути творчого характеру, відповідати вимогам логічного та чіткого викладення матеріалу, відобразити вміння студента здійснювати пошук й використовувати необхідний теоретичний і практичний матеріал, обробляти та систематизувати його, правильно оформлювати роботу.

Відповідно до викладеного, наведені рекомендації призначені допомогти студенту не тільки у виконанні курсової роботи з цивільного права, але і сформулювати навички, які в подальшому стануть необхідними під час написання курсових робіт з інших навчальних дисциплін, наукових статей та наукових доповідей.

Компетентності та результати навчання наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Компетентності	Результати навчання
1	2
ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями. СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин. СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти. СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції. СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ	РН 3. Проводити збирання і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел
ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним	РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю

1	2
<p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.</p> <p>СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ</p>	
<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.</p> <p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.</p> <p>СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ</p>	<p>РН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему</p>
<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення</p>	<p>РН 7. Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами</p>
<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.</p> <p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.</p> <p>СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.</p> <p>СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ</p>	<p>РН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій</p>

1	2
<p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним</p>	<p>РН 10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології</p>
<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.</p> <p>СК 7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право й адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.</p> <p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.</p> <p>СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції</p>	<p>РН 12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло</p>
<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.</p> <p>СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.</p> <p>СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ</p>	<p>РН 14. Використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для правничої діяльності</p>

1	2
СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення	
<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.</p> <p>СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення</p>	РН 15. Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних
<p>СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.</p> <p>СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення</p>	РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи
<p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.</p> <p>СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.</p> <p>СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення</p>	РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів
<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>СК 10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин</p>	РН 20. Виокремлювати й аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки

1	2
СК 11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти. СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції. СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ. СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення	

1. Загальні положення

Виконання курсової роботи з цивільного права – один із важливих і невід'ємних компонентів вивчення поданої навчальної дисципліни.

Курсова робота:

по-перше, є важливим етапом у вивченні теорії та набутті навичок самостійної творчої роботи студента;

по-друге, дозволяє робити висновки про те, наскільки студент засвоїв теоретичний курс і які можливості застосування й узагальнення ним отриманих знань з обраної теми;

по-третє, є науковим дослідженням студента і може стати частиною випускної кваліфікаційної роботи, а також може бути рекомендована як доповідь на науково-практичну студентську конференцію.

Мета курсової роботи – виробити навички пошуку, підбору та систематизації літератури, вміння її аналізувати, робити узагальнення і висновки, викладати власні позиції, використовуючи наукову (юридичну) термінологію, розширити, систематизувати і закріпити теоретичні знання, допомогти студентам оволодіти елементами науково-дослідної роботи.

Курсова робота з цивільного права є самостійним аргументованим викладенням основних питань певної теми. Це певний досвід залучення студента до виконання письмової роботи у формі наукового дослідження, що дозволяє робити висновки про набуті студентами знання та вміння в процесі вивчення навчальної дисципліни.

Курсова робота має базуватися на теоретичних і методичних положеннях науки, містити елементи новизни. У ній має бути наведена хоча б

одна, нехай найпростіша, але самостійна ідея, а також пропозиція автора щодо більш ефективного вирішення поставленого питання порівняно з наявним станом.

Орієнтовну тематику курсових робіт розробляють та затверджують на кафедрі. Студентам надають право вибору будь-якої запропонованої кафедрою теми. Можливий також ініціативний вибір теми, але необхідно проконсультуватися щодо її правильного формулювання, наявності актуальності, практичної значущості. Під час вибору теми слід враховувати науковий і практичний інтерес, викликаний роботою студента в наукових студентських гуртках, досвідом практичної роботи, доповідями на семінарських заняттях, курсовими роботами з суміжних предметів. Слід пам'ятати, що вибір теми курсової роботи має бути обґрунтованим.

Написання курсової роботи складається з таких етапів:

- вибір теми курсової роботи та її реєстрація;
- отримання завдання на курсову роботу;
- затвердження плану курсової роботи;
- подання керівнику першого чорнового варіанта курсової роботи;
- подання керівнику доопрацьованого варіанта курсової роботи;
- подання завершеної й оформленої роботи на кафедру;
- отримання відгуку керівника на курсову роботу;
- підготовка до захисту курсової роботи;
- захист курсової роботи.

Не допускають написання курсових робіт декількома студентами на одну тему. Винятком може стати те, коли тему розглядають з різних аспектів (за погодженням з науковим керівником).

З керівником необхідно узгодити план роботи, список нормативних актів, спеціальну літературу, методи збирання та оброблення можливих практичних матеріалів і терміни подання роботи на перевірку.

З метою розкриття теми курсової роботи, студент має керуватися такими основними принципами: самостійність в узагальненні вивченого матеріалу; оцінювання різних поглядів з обраної теми; власне осмислення проблеми на основі теоретичних знань; знання основних джерел політико-правової думки, галузевого (поточного) законодавства, навчальної та спеціальної літератури; системність, чіткість викладення та логічна завершеність роботи.

2. Академічна доброчесність

У процесі написання курсової роботи студент повинен дотримуватися академічної доброчесності. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законодавством та локальними актами ЗВО правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. У разі виявлення порушення академічної доброчесності керівник повинен сповістити про це студента та завідувача кафедри. У випадку порушення академічної доброчесності студента попереджають про наявність плагіату та повертають роботу на доопрацювання.

Порушенням академічної доброчесності вважають: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман.

3. Структура курсової роботи

Курсова робота має складатися з таких частин:

титульний аркуш;

зміст;

список скорочень;

вступ;

основний текст (розділений на розділи з підрозділами та висновками до кожного розділу);

висновок;

список використаної літератури;

додатки (за необхідності).

4. Вимоги до змісту курсової роботи

Будь-яке дослідження передбачає розкриття його методологічної основи, тобто вказівку на методи, використані в роботі, що стали її основою.

У зв'язку з цим необхідно зазначити, що методологія цивільного права містить три блоки методів: загальнонаукові, приватно-наукові та спеціально-наукові методи дослідження.

Загальнонаукові методи використовують у науці загалом. Їх поділяють на емпіричні (спостереження, порівняння, експеримент тощо) і теоретичні (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, моделювання, системно-структурний аналіз і т. д.).

Часто *наукові методи* дослідження є прийомами, розробленими у рамках будь-якої іншої науки, але їх застосовують у дослідженнях державно-правової дійсності. Наукові методи поділяються на: статистичний, математичний, конкретно-соціологічний, історичний, кібернетичний, синергетичний та ін.

Спеціально-наукові методи дослідження – це методи, що використовують тільки у юридичній науці: спеціально-юридичний метод, догматичний підхід, метод порівняльного правознавства, методи тлумачення норм права та ін. Під час написання курсової роботи студент може використовувати різні методи.

Теоретичну основу курсової роботи складають використані в процесі написання її основної частини монографії, підручники та навчальні посібники, статті в різних збірниках, журналах, газетах, а також дисертації й автореферати дисертацій. Від списку використаних джерел курсової роботи її теоретична основа відрізняється тим, що тут вказують прізвища тих авторів, праці яких лягли в основу курсової роботи, стали головною відправною точкою під час написання, становили всю методологію дослідження.

Нормативна основа курсової роботи містить вказівку на основні нормативні правові акти, які були використані під час написання курсової роботи. Бажано, щоб це були не тільки акти, прийняті та чинні на всій території України, а й акти регіонального і місцевого значення.

Практичну (емпіричну) основу курсової роботи становлять матеріали судової та іншої правозастосовчої практики, які були використані в роботі.

4.1. Титульний аркуш

Титульний аркуш є першою сторінкою роботи, хоча номер на ньому не ставлять.

Титульний аркуш має містити такі відомості:

повне найменування міністерства (оформляють великими літерами);

повне найменування навчального закладу (оформляють прописними буквами, меншим кеглем, щоб було видно підпорядкованість);

найменування кафедри, на якій виконують курсову роботу (оформлюють великими літерами);

вид роботи (слова "курсова робота" оформляють прописними буквами, без підкреслень і без крапки в кінці);

найменування роботи (оформляють великими літерами, слово "тема" пишуть обов'язково);

відомості про виконавця (курс, форма навчання, група, ПІБ);

відомості про наукового керівника (науковий ступінь, вчене звання, ім'я, по-батькові, прізвище);

дата захисту;

оцінка;

місцезнаходження навчального закладу (місто);

рік виконання роботи.

Приклад титульного аркушу наведено у додатку А.

4.2. Зміст

Зміст відображає структуру курсової роботи та розміщується після титульного аркуша.

Зміст містить:

список прийнятих скорочень;

найменування розділів та підрозділів;

загальний висновок та висновки за розділами;

список використаних джерел і літератури;

додатки (за необхідності).

Приклад змісту курсової роботи наведено у додатку Б.

4.3. Список прийнятих скорочень

Цей структурний елемент курсової роботи не є обов'язковим і наводиться за необхідності, якщо в роботі використовують значну кількість (зазвичай більше п'яти) позначень і скорочень.

4.4. Вступ

Вступ курсової роботи є її обов'язковим елементом. У вступі курсової роботи обґрунтовують актуальність обраної теми, ступінь вивчення

проблеми в юридичній літературі, вказують мету та завдання курсової роботи, об'єкт і предмет дослідження, база дослідження (літературні джерела) та інші матеріали, за якими виконують курсову роботу.

Актуальність теми курсової роботи – це сутність проблемної ситуації, яка потребує вирішення. Визначають кількома реченнями.

Ступінь вивчення проблеми – це стан розроблення обраної теми. Необхідно навести короткий огляд основної літератури (назвати вчених, які безпосередньо займались дослідженням зазначеної проблеми), з якого видно, що ця тема ще не розкрита, або недостатньо розкрита, а тому потребує подальшого дослідження.

Формування мети дослідження та завдань курсової роботи, які будуть вирішуватися відповідно до визначеної мети здійснюють шляхом вживання дієслів (вивчити..., дослідити..., описати..., встановити..., виявити... тощо). *Метою* курсової роботи є те, заради чого проводять дослідження, тобто вирішення проблеми у цілому, а *завданнями* – шлях досягнення поставленої мети. Завдання мають бути чіткими, оскільки описання їхнього вирішення становить зміст розділів основної частини курсової роботи, а також визначатиме їх заголовки.

Об'єктом дослідження є процес або явище, що породжує проблемну ситуацію. *Предмет* дослідження міститься в межах об'єкта і співвідноситься з ним як часткове і загальне. Предмет дослідження визначає тему курсової роботи, тому саме на нього спрямована основна увага студента.

У юридичній науці, найчастіше, об'єкт дослідження розглядають як правові відносини, що існують у певній сфері суспільного життя, а предметом дослідження є правові норми, що регулюють суспільні відносини, або ж проблеми правового регулювання.

У вступі курсової роботи також згадують про фактичний матеріал, на основі якого виконано роботу, характеризують основні джерела отриманої інформації (офіційні, наукові, літературні тощо).

Обсяг вступу має складати 2 – 3 сторінки друкованого тексту.

4.5. Основна частина

В основній частині курсової роботи розкривають її зміст, тобто описують саме дослідження та узагальнюють його результати.

Зміст розділів основної частини повинен чітко відповідати темі курсової роботи та повністю її розкривати. Матеріал має бути викладеним стисло, логічно й аргументовано.

Основна частина може складатися з розділів та підрозділів. Кожен розділ починають з нової сторінки. У кінці кожного розділу через інтервал формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у ньому наукових і практичних результатів. При цьому необхідно зазначити слова "висновки до розділу".

Між двома суміжними підрозділами повинен бути взаємозв'язок.

Незалежно від кількості розділів, як правило, основна частина курсової роботи умовно поділяють на три складових:

У першій висвітлюють загальні теоретичні питання (сутність і зміст юридичних понять, класифікація явищ, окреслюють основні етапи розвитку наукової думки за проблемою, що досліджується тощо).

У другій, як правило, обґрунтовують напрям дослідження, наводять методи вирішення задач і їх порівняльні оцінки, розкривають загальну методику проведення дослідження. Досить часто у цій частині проводять аналіз правозастосувальної практики, діяльності державних органів.

У третій складовій вичерпно повно викладають результати власних досліджень студента, його пропозиції. У цій частині роблять оцінювання повноти поставлених завдань, достовірності одержаних результатів, проводять їх порівняння з дослідженнями інших авторів, обґрунтовують доцільність додаткових досліджень чи навпаки, безперспективність подальших.

Кожна курсова робота буде мати свою структуру основної частини, оскільки остання обумовлена тематикою дослідження, баченням автором глибини проблеми та шляхів її вивчення, а також різницею у характері і значенні її окремих складових частин для досягнення поставленої у роботі мети дослідження. Конкретна структура основної частини формується у процесі написання курсової роботи, зокрема із урахуванням рекомендацій наукового керівника.

Обсяг основної частини курсової роботи складає 20 – 25 сторінок друкованого тексту.

4.6. Висновки

Висновки є результатом виконаної студентом дослідної роботи, в них узагальнюють наведені в основній частині теоретичні і практичні матеріали, дають авторські рекомендації та переваги, пов'язані з їх реалізацією. Висновки мають бути чіткими, виразними, впливати з результатів

проведеного у курсовій роботі дослідження, співвідноситися із загальною метою і конкретними завданнями, сформульованими у вступі. Висновки викладають у тезисному порядку.

Висновки до курсової роботи – це не просто об'єднання висновків, зроблених у кінці кожного розділу, це має бути остаточний синтез отриманих результатів, тобто чогось нового, запропонованого студентом для вивчення та вирішення досліджуваної проблеми.

Обсяг висновків – до трьох сторінок друкованого тексту.

4.7. Оформлення списку використаної літератури

Список використаних джерел є необхідним елементом курсової роботи і відображає ступінь ознайомлення студента з наявною літературою з теми курсової роботи.

Список використаних джерел і літератури – елемент бібліографічного апарату, який становить одну з істотних частин курсової роботи. Його розміщують після складання, він має містити бібліографічний опис джерел, використаних під час виконання курсової роботи. Це означає, що в списку використаних джерел і літератури присутні тільки ті джерела, на які в роботі є посилання. Джерела нумерують в порядку зростання єдиним списком. Назви джерел подають мовою оригіналу.

Перелік використаних джерел оформляють відповідно до ДСТУ 8302:2015 "Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання" (додаток В).

Список використаної літератури курсової роботи є спектром джерел, якими користувався студент під час її написання. Саме за ним можна робити висновки щодо ступеня обізнаності студента в наявній літературі з досліджуваної теми.

Готуючи курсову роботу, студент повинен використовувати (як мінімум) 15 – 20 різних джерел (навчальних посібників, монографій, збірників наукових праць, періодичних видань).

Під час підбору попереднього ознайомлення з літературою студенту слід пам'ятати, що самостійна робота передбачає консультацію з науковим керівником. З ним має бути узгоджений список підібраної літератури.

4.8. Додатки

Додаток, як і список прийнятих у роботі скорочень і позначень, не є обов'язковим елементом курсової роботи та додається до неї за необхідності. У додатках рекомендовано подавати матеріали, пов'язані з темою курсової роботи, які не увійшли до її основної частини або ілюструють проведене дослідження. Додаток оформляють як продовження роботи на її наступних сторінках.

За змістом додатки різноманітні. Це можуть бути: а) копії справжніх документів; б) витяги зі звітних матеріалів, протоколів; в) окремі положення з інструкцій і правил; г) тексти, які раніше не обліковувались, листування.

За формою вони можуть бути текстом, рисунком, таблицею, графіком, схемою.

Кожен додаток зазвичай має самостійне значення, тому він має починатися з нової сторінки, мати тематичний заголовок, надрукований прописними буквами. У правому верхньому куті над заголовком прописними літерами має бути надруковане слово "додаток".

Якщо додатків у роботі більше одного, то їх слід пронумерувати арабськими цифрами (без знака №), наприклад: Додаток А, Додаток Б і т. д. Рисунки, таблиці та схеми, що наводять в додатку, нумерують арабськими цифрами в межах кожного додатка, наприклад: "Рис. 1.1" (перший рисунок першого додатка); "Таблиця 1.2" (друга таблиця першого додатка), "Схема 1.1".

5. Вимоги до оформлення тексту курсової роботи

Курсова робота має бути виконана комп'ютерним способом і роздрукована на аркушах білого паперу з однієї сторони формату А4 (210 × × 297 мм) у текстовому редакторі *Microsoft Office Word*. Поля: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє та нижнє – 20 мм. Шрифт: Arial. Кегль: 14. Міжрядковий інтервал: 1,5. Відступ: 10 мм. Разом з паперовим варіантом роботи надається і електронна версія.

Обсяг курсової роботи має становити приблизно 30 – 35 сторінок. Робота має бути пронумерована арабськими цифрами. Нумерацію сторінок починають з титульного аркуша, але порядковий номер на ньому не ставлять. У центрі нижнього поля наступної сторінки ставлять цифру

"2" і т. д. Крім друкованого варіанта, студент зобов'язаний здати електронну копію курсової роботи. Це необхідно для перевірки керівником роботи на наявність порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації тощо).

Заголовки структурних елементів курсової роботи (ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ) друкують великими літерами і розташовують посередині сторінки. Після слова "РОЗДІЛ" ставлять його номер без крапки, а з нового рядка теж по центру друкують великими літерами заголовок (назву) розділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (окрім першої великої) з абзацу напівжирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка (розділу чи підрозділу) не ставлять, але якщо заголовок складається з двох або більше речень, то їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати одному інтервалу.

Не можна вміщувати заголовок у кінці однієї сторінки, а текст починати з іншої. Новий підрозділ допускають починати на тій же сторінці, на якій закінчився попередній, за умови, що на ній міститься не менше трьох рядків тексту.

Текст курсової роботи повинен поділятися на абзаци, кожен з яких містить самостійну думку. Абзац починається з нового рядка з великої літери на відстані 10 мм від полів.

Необхідно дотримуватись єдиних умовних позначень і скорочень слів, які відповідали б загальноприйнятим нормам. Якщо поряд стоять дві цифри (позначки) одну з них потрібно писати словами (наприклад: 5 стометрових рулонів). Якщо речення починають з цифри, то її потрібно писати словами, приблизні цифри теж пишуться словами (наприклад: близько ста днів тощо). Граничні величини позначаються таким чином: від 20 до 50, або 20 – 50, або 20...30. Римські цифри вживають на позначення століть, кварталів, року, місяців, томів, частин, з'їздів чи конференцій. Відмінкове закінчення ставиться після останньої цифри: 5, 7, 15-го числа. Не ставлять відмінкове закінчення в номерах додатків, розділів, таблиць, малюнків тощо, а також якщо цифри стоять після іменників, до яких належать (наприклад: на мал. 3). Знаки "+", "-", "§", "%" ставлять лише біля цифр і не подвоюють (наприклад: § 5, 6 а не § § 5,6). Знак № не ставлять у порядковій нумерації розділів, сторінок, додатків, таблиць, а також під час скорочень. Округлення числових значень величин повинно бути однаковим (1,75; 2,00 а не 1,75; 2). Не допускають заміну слова буквеною позначкою

(наприклад: температура повітря, а не t повітря). У тексті потрібно дотримуватись загальноприйнятих скорочень слів: табл., стор., мал., тощо. Не дозволяється використання довільних складноскорочень: ВРУ, КМУ, ДПАУ тощо.

Матеріали курсової роботи скріплюють (підшивають) у такій послідовності:

титульний аркуш (див. додаток А);

зміст (див. додаток Б);

вступ;

розділи основної частини;

висновки;

список використаних джерел (оформлений відповідно до додатка В);
додатки.

Курсова робота повинна бути виконана згідно з методичними рекомендаціями, інакше вона буде не допущена до захисту, незалежно від її змісту.

6. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

У процесі написання курсової роботи студент повинен посилатися на літературні та інші джерела, з яких запозичені певні матеріали, результати, ідеї, висновки, а також на додатки, ілюстрації, таблиці, формули, що є у самій курсовій роботі.

Якщо якесь джерело перевидавалося декілька разів, і у всіх випадках містить потрібну інформацію, то посилатись необхідно на останні публікації. Цитати виділяють лапками "".

Під час посилання на використані джерела зазначається порядковий номер за алфавітним списком використаних джерел, виділений двома квадратними дужками, наприклад: [4].

Коли використовують конкретні відомості, з джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, де міститься відповідна інформація, наприклад: [3, с. 12], або [3, с. 12–13].

У разі посилання на цитати необхідно дотримуватись таких вимог:

текст цитати починають і закінчують лапками, наводять в тій граматичній формі, в якій текст поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;

цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців під час цитування допускають без перекручення авторського тексту і позначають трьома крапками;

кожну цитату обов'язково супроводжують посиланням на джерело;

у разі непрямого цитування (переказу, викладу думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

якщо студент хоче звернути увагу на окремі слова з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставиться знак оклику чи знак питання;

у кінці цитати, що закінчена лапками, ставлять порядковий номер використаного джерела та номер сторінки, на якій розміщена цитата (наприклад: [3, с. 12] або [3, с. 12–13].

Посилання на ілюстрації вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад: "рис. 1.2".

Посилання на таблиці вказують порядковим номером таблиці. При цьому слово "таблиця" в тексті пишуть скорочено, наприклад: "... у табл. 1.2". Якщо табличні дані запозичені з літературного джерела, то на нього треба посилатися у тексті, взявши номер джерела у квадратні дужки, а номер таблиці – у круглі, наприклад: "... за даними [1] економія матеріальних ресурсів (табл. 6) ..."

Посилання на раніше згадані ілюстрації, таблиці тощо проводять скороченим словом "дивись", наприклад: "див. рис. 1.2".

Існують різні способи посилань, наприклад:

"дані табл. 2 показують, що ...";

"про питому вагу... можна отримати уявлення за даними табл. 2".

7. Підготовка та захист курсової роботи

Текст курсової роботи подає студент у паперовій та/або електронній формі (у форматі doc або docx) у терміни, встановлені кафедрою, але не пізніше двох тижнів до захисту. У разі порушення цих термінів студента не допускають до захисту та він має право подати на кафедру текст курсової роботи до перескладання за розпорядженням завідувача кафедри. Разом з текстом курсової роботи студент розробляє мультимедійну презентацію за курсовою роботою, на основі якої буде відбуватися захист.

Текст курсової роботи, поданий студентом на кафедру, перевіряє керівник на додержання вимог, установлених у цих методичних рекомендаціях. У випадку невідповідності вимогам курсову роботу повертають студенту на доопрацювання (у випадку виявлення порушення академічної доброчесності із попередженням). Доопрацьований текст студент повинен надати на кафедру не пізніше тижня до захисту.

Керівник зобов'язаний не пізніше трьох робочих днів до захисту надати рецензію (додаток Г) на текст курсової роботи, в якій повинні відображатись такі компоненти: 1) розкриття актуальності теми; 2) відповідність змісту обраній темі; 3) рівень вирішення поставлених завдань; 4) обґрунтованість прийнятих висновків; 5) відсутність стилістичних, граматичних, орфографічних помилок; 6) якість оформлення.

Без зазначення в рецензії керівника відомостей про відсутність порушень академічної доброчесності в курсовій роботі студента не допускають до захисту роботи. Загальний висновок керівника про допуск/недопуск до захисту курсової роботи визначається наприкінці рецензії. Рецензію керівника додають до курсової роботи. Студентів інформують про допуск/недопуск до захисту не пізніше ніж за два робочі дні до проведення захисту.

Дату проведення захисту курсової роботи встановлює кафедра і подає для ознайомлення студентам шляхом розміщення на сайті кафедри. Захист відбувається публічно перед створеною на кафедрі комісією у складі не менше трьох науково-педагогічних працівників кафедри. Студенти повинні з'явитися на захист вчасно та підготовленими. Для підвищення ефективності наукової дискусії та рівня академічної культури під час захисту студентам рекомендується вимкнути звук на мобільних пристроях. Студент може мати власний варіант курсової роботи в паперовому або електронному вигляді, а захист здійснювати на основі розробленої мультимедійної презентації до курсової роботи. Поданий на кафедру та рецензований керівником текст курсової роботи знаходиться в комісії.

Студентів викликає до захисту голова комісії за алфавітом або за ініціативою студента. Перед доповіддю студента голова комісії зачитує рецензію керівника на текст курсової роботи. Доповідь студента відбувається перед присутніми на захисті та має містити інформацію про актуальність теми, її значення для теорії та практики, основні положення аналізу наукових, нормативно-правових джерел та матеріалів судової практики з тематики, узагальнені висновки. Доповідь студент супроводжує

мультимедійною презентацією. Після доповіді здобувач відповідає на питання членів комісії.

8. Критерії оцінювання курсової роботи

Відмінно (90 – 100). Курсова робота виконана своєчасно, самостійно, забезпечує повне розкриття теми і містить елементи новизни; містить значний масив опрацьованих інформаційних джерел, критичний огляд наукової літератури, узагальнення і висновки, які дозволяють чітко визначити авторську позицію. Рецензія позитивна. Відсутні порушення академічної доброчесності.

Добре (82 – 89; 74 – 81). Тема курсової роботи розкрита, але наявні окремі недоліки непринципового характеру. Зміст роботи забезпечує достатнє розкриття теми; містить значний масив опрацьованих інформаційних джерел, критичний огляд наукової літератури, узагальнення і висновки, які дозволяють чітко визначити авторську позицію.

Рецензія позитивна, але містить окремі зауваження. Відсутні порушення академічної доброчесності.

Задовільно (64 – 73; 60 – 63). Тема курсової роботи в основному розкрита, але наявні недоліки змістовного характеру, відсутні узагальнення, чіткі висновки. Порушена логіка поданого матеріалу, змістовне наповнення дослідження не пов'язано між собою. Є зауваження щодо оформлення курсової роботи, значна кількість помилок в оформленні переліку використаних джерел. Відсутні порушення академічної доброчесності.

Рішення про оцінку захисту курсової роботи оголошує голова екзаменаційної комісії здобувачам публічно.

До публічного захисту курсової роботи в результаті її рецензування керівником студент може отримати висновок про недопуск роботи, що відповідає оцінці.

Незадовільно (1 – 59). Мета курсової роботи сформульована не чітко, змістовне наповнення роботи не відповідає темі дослідження. Відсутня логіка у побудові дослідження. У роботі яскраво виражений копійний характер, відсутні посилання на використані джерела. Подано застарілий матеріал. Оформлення роботи має суттєві недоліки. Важко визначити ступінь самостійності тексту курсової роботи.

Студент, який отримав оцінку від керівника "*Незадовільно. 1 – 59*" допускається захисту у встановленому порядку після усунення недоліків.

Конфлікти, що виникли між учасниками освітнього процесу під час підготовки та захисту курсової роботи вирішують відповідно до Положення про політику та процедури врегулювання конфліктних ситуацій у ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

9. Орієнтований перелік тем курсових робіт

1. Джерела цивільного права України.
2. Принцип неприпустимості зловживання правом у цивільному праві України.
3. Правила застосування загального і спеціального законодавства в цивільному праві. Аналогія закону та аналогія права.
4. Поняття та класифікація цивільних правовідносин.
5. Особисті немайнові відносини, що регулюються цивільним правом.
6. Поняття, види і значення юридичних фактів у цивільному праві.
7. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.
8. Охорона й захист цивільних прав та інтересів.
9. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав.
10. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав.
11. Цивільна правосуб'єктність фізичних осіб.
12. Цивільно-правовий статус малолітніх осіб.
13. Цивільно-правове становище осіб із обмеженими можливостями за цивільним законодавством України.
14. Особливості визнання фізичної особи недієздатною та поновлення її в дієздатності.
15. Опіка та піклування в цивільному праві: порівняльна характеристика.
16. Цивільна правосуб'єктність юридичних осіб.
17. Система юридичних осіб приватного права в цивільному праві України.
18. Цивільно-правовий статус акціонерних товариств.
19. Особливості господарських товариств як юридичних осіб.
20. Повне товариство: цивільно-правовий аспект.
21. Командитне товариство: цивільно-правовий аспект.
22. Правовий статус довірчого товариства як суб'єкта цивільно-правових відносин.
23. Виробничий кооператив: поняття, правовий статус.

24. Порядок ліквідації юридичних осіб шляхом банкрутства.
25. Правове становище держави Україна як учасника цивільних відносин: особливості.
26. Правове становище благодійних організацій в Україні.
27. Об'єкти цивільних прав.
28. Нетипові об'єкти цивільних прав
29. Тварини як особливий об'єкт цивільного права.
30. Правовий режим майна як об'єкта цивільного права.
31. Гроші (грошові кошти) та валютні цінності як об'єкти цивільного права.
32. Правове регулювання цінних паперів в Україні.
33. Нематеріальні блага як об'єкти цивільного права.
34. Результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільно-правових відносин.
35. Правовий режим інформації як об'єкта цивільного права.
36. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільно-правового захисту.
37. Правочини в цивільному праві.
38. Правові наслідки недодержання вимоги щодо форми правочину.
39. Правові наслідки фіктивного правочину.
40. Правові наслідки удаваного правочину.
41. Представництво у цивільному праві.
42. Проблеми регулювання довірчих відносин у цивільному праві.
43. Інститут позовної давності в цивільному праві.
44. Юрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.
45. Поняття, функції та види цивільно-правової відповідальності.
46. Особисті немайнові права фізичної особи у цивільному праві.
47. Цивільно-правова охорона права на донорство, сім'ю, опіку і піклування та на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
48. Цивільно-правова охорона права на ім'я, повагу до гідності, честі та недоторканність ділової репутації фізичної особи.
49. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації.
50. Речові права та їх місце в системі цивільного права.
51. Порівняльно-правовий аналіз інституту володіння у континентальній, англосаксонській та східноєвропейській системах права.
52. Поняття та зміст права власності.
53. Похідні підстави набуття права власності.
54. Підстави припинення права власності.
55. Самочинне будівництво та правові наслідки його здійснення.

56. Поняття та види речових прав на чуже майно.
57. Поняття та види сервітутів за цивільним законодавством України.
58. Інститут довірчої власності в цивільному праві України.
59. Речово-правові способи захисту права власності.
60. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.
61. Відмінності права інтелектуальної власності від права власності.
62. Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору.
63. Особисті немайнові права інтелектуальної власності.
64. Виключні майнові права інтелектуальної власності.
65. Захист права інтелектуальної власності.
66. Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі "Інтернет".
67. Правовий режим службових винаходів, корисних моделей і промислових зразків.
68. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу їх товарів та послуг.
69. Особливості правової охорони комерційного (фірмового) найменування в Україні.
70. Проблеми правової охорони торговельної марки в Україні.
71. Особливості правової охорони знаків для послуг в Україні.
72. Проблеми гармонізації законодавства України про знаки для товарів і послуг з міжнародно-правовими нормами.
73. Цивільно-правовий захист права на раціоналізаторську пропозицію.
74. Цивільно-правовий захист комерційної таємниці (ноу-хау).
75. Правові наслідки порушення зобов'язань.
76. Види забезпечення належного виконання зобов'язань у цивільному праві України.
77. Особливості купівлі-продажу нерухомого майна.
78. Поставка як найпоширеніша форма регулювання господарських зв'язків між суб'єктами у сфері підприємництва.
79. Порівняльна характеристика агентського та комісійного договорів у цивільному праві України.
80. Юридичний аналіз договору довічного утримання (догляду) як різновиду рентних відносин.
81. Правова кваліфікація відносин, що виникають у процесі укладання договору міни і бартерних угод.
82. Договір лізингу як різновиду договору найму.

83. Проблеми деліктної відповідальності суб'єктів цивільного права України.

84. Правове регулювання й особливості цивільних відносин, які виникають на підставі шкоди, заподіяної посадовими особами органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду.

85. Юридична сутність підстав та умов виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди (цивільно-правовий аспект).

86. Проблеми вдосконалення правового регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

87. Спадковий договір.

88. Актуальні проблеми укладення та виконання спадкового договору і його порівняльна характеристика із договором довічного утримання (догляду).

89. Охорона спадкового майна за цивільним законодавством України.

90. Здійснення права на спадкування малолітніми та неповнолітніми особами.

Рекомендована література

Основна

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2003. – № 18 – 22. – Ст. 144.

2. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2002. – № 3 – 4. – Ст. 7.

3. Житловий кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.

4. Кодекс України з процедур банкрутства // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 19. – Ст. 74.

5. Кодекс законів про працю // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50 (Додаток).

6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 томах / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. – Київ : Юрінком Інтер, 2019. – Т. 2. – 1049 с.

7. Суц О. П. Цивільні правовідносини з корпоративного інвестування : Монографія. – Харків : Право, 2017. – 200 с.

8. Цивільне право України. Загальна частина / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – Київ : Юрінком Інтер, 2017. – 976 с.
9. Цивільне право України. Особлива частина : підручник // За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – Київ : Юрінком Інтер, 2017. – 1173 с.
10. Цивільне право України : підручник: У 2 т. // За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Харків : Право, 2012. – Т. 1. – 656 с.
11. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. // За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Харків : Право, 2012. – Т. 2. – 816 с.
12. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

Додаткова

13. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / І. О. Дзера // Київ : Юрінком Інтер, – 2001. – 186 с.
14. Довбій С. П. Деякі проблемні питання правового регулювання договірних відносин з охорони майна / С. П. Довбій // Право і Безпека. – 2013. – № 4. – С. 142–147.
15. Ісаєв А. М. До питання про форму договору дарування / А. М. Ісаєв // Проблеми законності. – 2013. – Вип. 122. – С. 49–56.
16. Калініченко О. Поняття та юридична природа заповіту: проблемні питання / О. Калініченко // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 7. – С. 19–22.
17. Лаговська Н. В. Нормативно-правове регулювання спадкування за заповітом в Україні / Н. В. Лаговська // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). – 2017. – Вип. 2–3. – С. 65–70.
18. Майстер І. П. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. / І. П. Майстер. – Київ, 2015. – 20 с.
19. Мамченко Ю. А. Визначення умови про перехід права власності у договорі купівлі-продажу / Ю. А. Мамченко // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – №1. – С. 62–68.

20. Мануїлова К. В. Загальні підстави та умови цивільної відповідальності внаслідок заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки / К. В. Мануїлова // Митна справа. – 2012. – № 5 (Ч. 2, Кн. 2). – С. 192–203.

21. Паєнок А. О. Поняття та класифікація договорів роздрібної купівлі-продажу товарів / А. О. Паєнок // Актуальні проблеми держави і права. – 2015. – Вип. 75. – С. 391–397.

22. Ткачук А. Л. Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань : автореф. дис. канд. юрид. Наук / А. Л. Ткачук. – Київ, 2002. – 20 с.

23. Трофименко Д. С. Виникнення бездокументарних цінних паперів як об'єктів цивільних прав / Д. С. Трофименко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2017. – № 2. – С. 53–57.

24. Трофименко Д. С. Дематеріалізація як процес зміни форми існування цінних паперів / Д. С. Трофименко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2017. – № 34. – Том 2. – С. 130–137.

25. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект / Р. Б. Шишка, Харків. – Вид. Нац. ун-ту внутр. Справ, 2002.

Інформаційні ресурси

26. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.portal.rada.gov.ua/>.

27. Офіційний вебсайт Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/>.

28. Офіційний вебсайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.

29. Офіційний вебсайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу : <https://minjust.gov.ua/>.

30. Офіційний вебпортал судової влади в Україні. – Режим доступу : <http://www.court.gov.ua>.

31. Офіційний вебсайт Верховного України. – Режим доступу : <https://supreme.court.gov.ua>.

32. Єдиний реєстр судових рішень в Україні. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

33. Інформаційно-аналітична система "Ліга : Закон". – Режим доступу : <https://jurliga.ligazakon.net>.

Додатки

Додаток А

Приклад титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Кафедра правового регулювання економіки

Курсова робота

на тему: " _____ "

Студента/студентки ___ курсу ___ групи

галузі знань 08 "Право"

спеціальності 081 "Право"

(прізвище та ініціали)

Керівник: _____

(науковий ступінь, вчене звання, посада,
прізвище та ініціали)

дата захисту _____

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії:

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Харків – (рік)

Приклад змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Назва	5
1.1. Назва	5
1.2. Назва	10
Висновки до розділу 1.	14
РОЗДІЛ 2. Назва	15
2.1. Назва	15
2.2. Назва	19
2.3. Назва	22
Висновки до розділу 2.	25
РОЗДІЛ 3. Назва	26
3.1. Назва	26
3.2. Назва	29
Висновки до розділу 3.	31
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	35

**Приклади оформлення
списку використаних джерел за ДСТУ ГОСТ 7.1:2006**

За назвою

1. З фольклорної криниці Франкового села. Народні пісні, перекази, спогади / записи Олекси Ошуркевича ; розшифр. і нотація мелодій Мирослава Стефанчишина, Юрія Рибачака. – Луцьк : Волин. книга, 2007. – 167 с. : ноти.

2. "Дванадцятка". Наймолодша львівська літературна богема 30-х років ХХ століття : антологія урбаністичної прози / авт. проекту, вступне слово, бібліограф. відомості, наук. ред. та прим. В. Ґабора. – Львів : Піраміда ; на замовлення приватного підприємця І. В. Говда, 2006. – 344 с. : іл. – ("Українська Літературна Спадщина").

Збірник

1. Сучасна українська мова: збірник вправ і завдань : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Т. П. Тарновська, Т. С. Маркотенко. – Київ : Вища школа, 2006. – 286 с.

2. Зарубіжна література : хрестоматія. 10 клас / упоряд. І. Л. Столій. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків : Веста : Ранок, 2005. – 720 с.

Однорівневий опис 1

Збірник текстів з курсу "Педагогіка". У 3 ч. Ч. 1. Дидактика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Л. Ковальчук. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 120 с.

Багаторівневий опис

1. Апокрифи і легенди з українських рукописів : [у 5 томах] / зібрав, упоряд. і пояснив Іван Франко ; [передм. Я. Мельник]. – Репр. вид. – Львів : [ЛНУ ім. І. Франка], 2006. – (До 150 ліття від дня народження Івана Франка) – Т. 1 : Апокрифи старозавітні. – Репр. вид. 1986 р. – 2006. – 512 с. – Т. 2 : Апокрифи новозавітні. А. Апокрифічні євангелія. – Репр. вид. 1899 р. – 2006. – 532 с.

Один автор

1. Малахов В. Право бути собою [Текст] / В. Малахов. – Київ : Дух і Літера, 2008. – 336 с.
2. Яценко П. Дерево бодхі. Повернення придурків [Текст] : романи / П. Яценко – Львів : Піраміда, 2011. – 200 с.
3. Приходько В. В. Основи теоретичної філософії : навчальний посібник / В. В. Приходько. – Київ : ВПЦ "Київський університет", 2015. – 143 с.

Два автори

1. Роменець В. А. Історія психології ХХ століття : навчальний посібник / В. А. Роменець, І. П. Маноха ; вступ. ст. В. О. Татенка, Т. М. Титаренко. – Київ : Либідь, 1998. – 992 с. : іл.
2. Глуховський П. Апте. Незакінчена повість / П. Глуховський, М. Ковальський ; [пер. з польської Є. Врадій]. – Дніпро : Український інститут вивчення Голокосту "Ткума" : Ліра ЛТД, 2017. – 140 с. : іл.

Три автори

1. Павлюк В. В. Контроль і ревізія : навчальний посібник / В. В. Павлюк, В. М. Сердюк, Ш. М. Акаєв. – Київ : ЦУЛ, 2006. – 196 с.
2. Мініна О. В. Економіка та організація праці : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / О. В. Мініна, Ж. В. Дерій, Н. Т. Шадура-Никипорець. – Чернігів : ЧНТУ, 2017. – 199 с.

Чотири автори

1. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / С. М. Шкарлет, Ж. В. Дерій, Т. І. Зосименко, Н. Т. Шадура-Никипорець ; за заг. ред. д-ра екон. наук., проф. С. М. Шкарлета. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Чернігів : ЧНТУ, 2015. – 264 с.
2. Вітчизняна практика та світовий досвід СЕЗ і ТПР : монографія / О. С. Чмир, В. Г. Панченко, Ю. В. Гусєв, В. І. Піла ; наук. ред. О. С. Чмир. – Київ : Вістка, 2013. – 252 с.

П'ять авторів і більше

1. Безпека життєдіяльності : підручник для студентів вищих навчальних закладів / кол. авторів ; за ред. І. Я. Коцана ; худож.-оформлювач І. М. Безрукавий. – Харків : Фоліо, 2014. – 462 с.
2. Історія української політичної думки : навчальний посібник / М. І. Обушний, Т. С. Воропаєва, І. М. Грабовська [та ін.] ; за заг. ред. М. І. Обушного. – Київ : Видавничополіграфічний центр "Київський університет", 2013. – 479 с.

Без автора

1. Моральність капіталізму. Те, про що ви не почуєте від викладачів / за ред. Тома Дж. Палмера ; [пер. з англ. Тетяна Аначенко]. – Київ : Основи, 2014. – 128 с.
2. Людність у нелюдяний час / упорядники : В. С. Тиліщак, В. М. Яременко. – Львів : Часопис, 2013. – 236 с.
3. Нью-Йоркська група: Антологія поезії, прози та есеїстики / упорядники: М. Ревакович, В. Ґабор. – Львів : Піраміда, 2012. – 400 с.

Монографія. Частина монографії

1. Омельчук О. Літературні ідеали українського вістниківства (1922 – 1939) : монографія / О. Омельчук. – Київ : Смолоскип, 2011. – 336 с. – (Серія "Українські студії").
2. Гаевская О. Б. Управление международным сотрудничеством : монография / О. Б. Гаевская. – Київ : МАУП, 1999. – 168 с.
3. Демчук Н. І. Стратегічне планування та розвиток інвестиційної діяльності харчових підприємств : монографія / Н. І. Демчук. – Херсон : Айлант, 2013. – 344 с. – С. 244.

Багатотомний документ

1. Українська літературна енциклопедія : у 5 т. / редкол. : І. О. Дзеверін (відпов. ред.) [та ін.]. – Київ : Головна редакція УРЕ ім. М. П. Бажана, 1988. – Т. 1 : А-Г. – 536 с. : іл. – (В опр.). – 75 000 пр.
2. Грінченко Б. Д. Твори : в 2 т. / Б. Д. Грінченко. – Київ : Наук. думка, 1991. – (Серія "Бібліотека української літератури). Т. 2. Повісті. Драматичні твори / упоряд. В. В. Яременка ; приміт. А. Г. Погрібного ; ред. тому А. Г. Погрібний. – 608 с. : портр.

3. Лунина Анна. Композитор в зеркале современности : в 2 т. Т. 2 / А. Лунина. – Київ : Дух і Літера, 2015. – 472 с.

Словники

1. Російсько-український словник наукової термінології : Суспільні науки / Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко [та ін.]. – Київ : Наукова думка, 1994. – 600 с.

2. Гавриш О. М. Німецько-українсько-російський словник термінології сухого будівництва / О. М. Гавриш, М. М. Гавриш, П. В. Захарченко [та ін.]. – Київ : СПД Павленко, 2010. – 272 с.

3. Короткий російсько-український пожежно-технічний словник / [укладачі : В. М. Тюпа, І. О. Харченко, М. М. Хорошок] ; під керів. Л. А. Присяжнюка. – Київ : Основа : Астарта, 1996. – 122 с.

Матеріали конференцій

1. Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 1 жовтня 2013 року) / за заг. ред. О. Ю. Бобровської ; Національна академія державного управління при Президентові України, ДРІДУ. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2013. – 328 с.

2. Менеджмент-освіта в контексті трансформаційних перетворень в суспільстві : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 10 – 12 квітня 2014 року) / Донецький державний університет управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2014. – 138 с.

3. Збірка тез доповідей IV Міжнародної конференції "Науково-методичне та практичне забезпечення містобудування, територіального і стратегічного планування" (м. Макіївка, 15 – 16 травня 2014 року) : наукове видання / МОН України, Департамент технічного регулювання та науково-технічного розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства України, ДонНАБА. – Донецьк : Цифрова типографія, 2014. – 368 с.

Препринти

1. Шиляев Б. А. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ/ANL USA с подкритической

сборкой, управляемой ускорителем электронов / Б. А. Шиляев, В. Н. Воеводин. – Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. – 19 с. : ил., табл. – (Препринт / НАН Украины, Нац. науч. центр "Харьков. физ.-техн. ин-т" ; ХФТИ 2006-4).

2. Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / М. І. Панасюк, А. Д. Скорбун, Сплошной Б. М. – Чорнобиль : Ін-т проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. – 7 с.

Атласи

1. Україна : еколого-географічний атлас / [наук. редкол.: С. С. Куркленко [та ін.]]. – Київ : Варта, 2006. – 217 с. : іл., табл., карти.

2. Загальногеографічний атлас України [Карти] / [редкол. : І. Руденко (гол. ред.) [та ін.]]. – Випущено на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення України за Програмою випуску соціально значущих видань. – Київ : Новий друк, 2004. – 112 с.

Законодавчі документи

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : станом на 1 грудня 2005 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парлам. вид-во, 2006. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).

2. Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року зі змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року : станом на 1 січня 2006 року. – Київ : Мін-во юстиції України, 2006. – 124 с.

3. Про запобігання корупції : Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – С. 156–218.

4. Про затвердження Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 676 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 97. – С. 69–75.

5. Про призначення довічних державних стипендій видатним діячам науки : Указ Президента України від 7 листопада 2014 року № 857/2014 // Урядовий кур'єр. – 2014. – 12 листопада. – С. 20.

Стандарти

1. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT). – Чинний

від 2007-07-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

2. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). – Чинний від 2013-08-22. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – 15 с. – (Інформація та документація).

3. Графічні символи, що їх використовують на устаткуванні. Показчик та огляд (ISO 7000:2004, IDT) : ДСТУ 180 7000:2004. – [Чинний від 2006-01-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2006. – IV, 231 с. : табл. – (Національний стандарт України).

Каталоги, альбоми

1. Григор'єва Г. Край живопису : альбом-каталог / Г. Григор'єва ; упор. І. Григор'єв ; вступ. сл. К. Сігов ; Нац. худ. музей України ; Центр європейських гуманітарних досліджень Нац. ун-ту "Києво-Могилянська академія". – Київ : Дух і Літера, 2009. – 96 с.

2. Памятки історії та мистецтва Львівської області : каталог-довідник / [авт.-упоряд. : М. Зобків [та ін.] ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. істор. музей. – Львів : Новий час, 2003. – 160 с. : іл., табл.

Автореферати дисертацій

1. Новосад І. Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.02.08 "Технологія машинобудування" / І. Я. Новосад ; Тернопіл. держ. техн. ун-т ім. Івана Пулюя. – Тернопіль, 2007. – 20, [1] с., включ. обкл. : іл.

2. Мацюк Г. П. Кодифікація української мови в галицьких граматиках першої половини ХІХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Г. П. Мацюк ; Ін-т мовозн. ім. О. О. Потебні НАН України. – Київ, 2002. – 32 с.

Дисертації

1. Романова Т. І. Підвищення ефективності освітлювальних установок внутрішньобудинкового освітлення : дис. ...канд. техн. наук : 05.09.07 – світлотехніка та джерела світла / Т. І. Романова ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків, 2015. – 256 с.

2. Глушенкова І. С. Методи, моделі та інформаційні технології оцінювання станів просторово розділених об'єктів : дис. ...канд. техн. наук : 05.13.06 – інформаційні технології / І. С. Глушенкова ; Харків. нац. ун-т радіоелектрон. – Харків, 2012. – 251 с.

Збірники наукових праць

1. Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва і архітектури ; ред. кол. : В. А. Кравець (гол. ред.) [та ін.]. – Краматорськ : ДонНАБА, 2018. – № 3. – 171 с.

2. Проблеми та перспективи сучасного степового лісорозведення на південному сході України : зб. наук. праць / НАН України [та ін.] ; [за ред. В. О. Бородавка]. – Донецьк : Технопак, 2009. – 167 с., [11] арк.іл. : іл., табл.

Картографічні видання

1. Українські Карпати [Карті] : Долина : карта для туристів / Голов. упр. геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України. – Київ, 1998. – 1 к. : іл.

2. Історичний атлас Галичини [Карті] : карти, схеми, автентичні гравюри і печатки з праісторичних часів до ХХ ст. / уклад. В. Грабовецький. – Івано-Франківськ : [б/в], 1996. – 49 с.

Бібліографічні покажчики

1. Куц О. С. Бібліографічний покажчик та анотації кандидатських дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету фізичної культури у 2006 році / уклад. : О. С. Куц, О. Вацеба. – Львів : Укр. технології, 2007. – 74 с.

2. Систематизований покажчик матеріалів з кримінального права, опублікованих у Віснику Конституційного Суду України за 1997 – 2005 роки / [уклад. Б. О. Кирись, О. С. Потлань]. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 11 с. – (Серія: Бібліографічні довідники ; вип. 2).

Патенти

1. Патент 124725 UA, МПК (2018.01) H01L 31/042 (2014.01) F24D 1/00. Автономна сонячна енергетична установка / В. А. Кравець, І. В. Точонов, С. В. Колесніченко, Б. Д. Гололобов, О. Г. Шарабарін, А. О. Попаденко,

А. Д. Котлярова (Україна) ; заявник Донбаська національна академія будівництва і архітектури. – № у 2017 09595 ; заявл. 02.10.2017 ; опубл. 25.04.2018, Бюл. № 8.

Частина книги, періодичного, продовжуваного видання (Аналітичний бібліографічний опис)

1. Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 6. – С. 15–18, 35–8.

2. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень / Т. Гранчак, В. Гровий // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 6. – С. 14–17.

3. Регіональні особливості смертності населення України / Л. А. Чепелевська [та ін.] // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2007. – № 1. – С. 25–29.

4. Валова І. Нові принципи угоди Базель II / І. Валова ; пер. з англ. Н. М. Середи // Банки та банківські системи. – 2007. – Т. 2, № 2. – С. 13–20.

Електронні ресурси

1. Богомольний Б. Р. Медицина екстремальних ситуацій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. мед. вузів III–IV рівнів акредитації / Б. Р. Богомольний, В. В. Кононенко, П. М. Чуєв. – 80 Min / 700 MB. – Одеса, 2003. – (Бібліотека студентамедика) – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000. – Назва з контейнера.

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс] : [Вебсайт]. – Електронні дані. – Київ : НБУВ, 2013–2015. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua (дата звернення 12.12.2019).

3. Павлюк І. Василь Стус: текст – контекст – надтекст (Ревізія свідомості або мій Стус) [Електронний ресурс] / І. Павлюк // Поетичні майстерні. – Електронні дані. – Режим доступу : <https://maysterni.com/publication.php?id=43860>.

4. Актуальні питання біології, екології та хімії [Електронний ресурс] : зб. наук. праць. – 2009. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/Arbeh/index.html>.

РЕЦЕНЗІЯ
на курсову роботу

Студента/ки	
Групи	
Тема КР	
Керівник	

	Критерії оцінювання курсової роботи	Рекомендований діапазон оцінювання	Бал
1	Розкриття актуальності теми	1 – 20	
2	Відповідність змісту обраній темі	1 – 20	
3	Рівень вирішення поставлених завдань	1 – 30	
4	Обґрунтованість прийнятих висновків	1 – 20	
5	Якість оформлення	1 – 10	
	Разом (рекомендована кількість балів керівником роботи)	100	

Необхідну оцінку позначити напівжирним накресленням із зазначенням балів.

Порушення академічної доброчесності

☐	не виявлено
☐	виявлено

Курсова робота

☐	допущена до захисту
☐	не допущена до захисту

Керівник виставляє рекомендовану оцінку за 100-бальною шкалою (на підставі критеріїв оцінювання, про що зазначає у рецензії).

Додаткові зауваження:

Дата перевірки:

Підпис керівника:

Зміст

Вступ	3
1. Загальні положення	8
2. Академічна доброчесність	10
3. Структура курсової роботи	10
4. Вимоги до змісту курсової роботи	10
4.1. Титульний аркуш	11
4.2. Зміст	12
4.3. Список прийнятих скорочень	12
4.4. Вступ	12
4.5. Основна частина	13
4.6. Висновки	14
4.7. Оформлення списку використаної літератури	15
4.8. Додатки	16
5. Вимоги до оформлення тексту курсової роботи	16
6. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.....	18
7. Підготовка та захист курсової роботи	19
8. Критерії оцінювання курсової роботи	21
9. Орієнтований перелік тем курсових робіт	22
Рекомендована література	25
Основна	25
Додаткова	26
Інформаційні ресурси	27
Додатки	28

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

**Методичні рекомендації
до написання курсових робіт
для студентів спеціальності 081 "Право"
освітньої програми "Правове регулювання економіки"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Трофименко** Дар'я Сергіївна
Єрофєєнко Лариса Василівна
Суц Олена Петрівна

Відповідальний за видання *О. М. Лук'янчиков*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2023 р. Поз. № 133 ЕВ. Обсяг 40 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК № 4853 від 20.02.2015 р.